

V Ljubljani, 15. februarja 1919.

SVOBODA

DRUŽINSKI LIST.

VSEBINA:

1. Janko Glaser: **Žena.** (Pesem) —
2. Alfonz Daudet-Joso Jurkovič: **Obloganje Berlina.** —
3. Vladimir Levstik: **Jetnikovo pismo.** (Pesem.) —
4. Veno Pilon: **Boljševiki in umetnost.** —
5. Fran Albrecht: **Ob cvetočem drevesu.** (Pesem.) —
6. Fran Erjavec: **Naša izobraževalna organizacija.** (Dalje.) —
7. Fran Albrecht: **Mladi Jure.** —
8. Vera Keslerjeva: **Bela noč.** (Pesem.) —
9. **Pregled.** —
10. **Društveni vestnik „Svoboda“.**

Letnik I.

Štev. 2.

Last in založba delavskega izobraževalnega društva „Svoboda“.

Tiska Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

„Svoboda“, družinski list, je glasilo delavskega izobraževalnega društva „Svobode“ v Ljubljani.

Izhaja dne 15. vsakega meseca.

Naročnina znaša letno 12 K. Člani društva dobe list brezplačno.

Upravništvo lista je v Ljubljani Šelenburgova ulica št. 6/II, kamor naj se pošilja naročnino. Sprejema se tudi oglase, katerim se določi cena po dogovoru.

Uredništvo lista je: Fr. Albrecht, Ljubljana, Marije Terezije cesta št. 1/II, kamor naj se pošiljajo vsi rokopisi.

Navodila podružnicam:

Pristopnina k „Svobodi“ znaša 50 h. Podružnice dobé do 1. februarja posebne pristopne izjave, ki jih mora vsak pristopivši član izpolniti, podružnice pa jih potem s pristopnino vred pri mesečnem obračunu pošljejo v Ljubljano.

Članarina znaša K 1.—. 10 h ostane podružnici, 90 h pa je poslati v Ljubljano. Zato pa dobé člani društveni družinski list zastonj.

Članarino naj se pobere vsak mesec obenem z oddajo družinskega lista in sicer za naprej, ker zaostalim ali nerednim članom ne bomo oddajali lista.

Obračun je poslati redno do 15. vsakega meseca tajništvu delavskega izobraževalnega društva „Svobode“ v Ljubljani, Šelenburgova ulica št. 6, II. nadstropje.

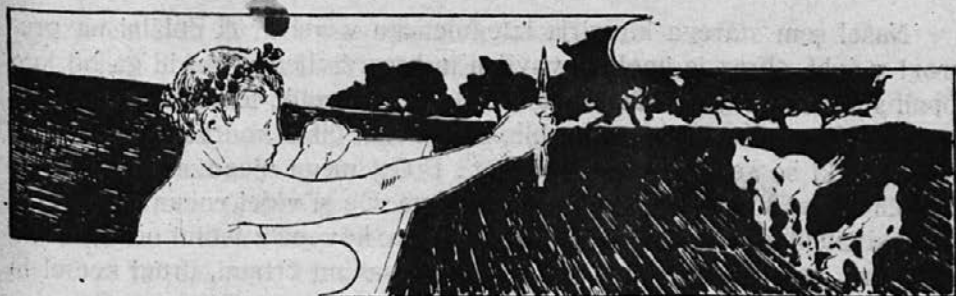
Denar pa je pošiljati pod naslovom: Konzumno društvo za Ljubljano in okolice (K. Rakevec), Ljubljana, — Sp. Šiška, Kolodvorska ulica 56.

Podružnice naj po možnosti ustanavljajo knjižnice, čitalnice, vrše predavanja, sestanke, izlete itd. Ustanavljajo naj pevske, godbene, dramatične, telovadne in druge odseke. Sploh naj skrbé za izobrazbo svojih članov ter goje pošteno, trezno družabno življenje. Društvene prostore naj si poiščejo v zasebnih prostorih, da člani niso primorani posedati v gostilnah ter zapravljati denar. Za vsa pojasnila se je obračati na tajništvo „Svobode“. Želje glede predavanj je sporočiti vsaj 14 dni pred predavanjem.

Tajništvo „Svobode“ opozarja vse podružnice, da je prve in druge številke družinskega lista nekaj več natisnjene. To zato, da lahko vsakemu novo pristopivšemu članu ponudijo tudi prvo in drugo številko, seveda morajo pobrati članarino tudi za januar in februar nazaj. — Obračune za januar in februar rabimo nujno; poslati jih je tedaj **tako** tajništvu.

Redno do 10. vsakega meseca naj pošiljajo podružnice kratka poročila o svojih priredbah in o svojem društvenem delovanju tajništvu „Svobode“ v Ljubljani, Šelenburgova ulica 6/II.

Odgovorni urednik Fran Albrecht.

JANKO GLASER:

Žena.

Videl sem tvoje razpokane dlani, ki delo
vrezalo vanje je žulje do gorke krvi;
slišal utripati srce sem, ki je trpelo:
druge, ne sebe, le druge je v mislih imelo,
zanje izmučilo mlade je svoje moči.

Dekla Gospodova, sužnja ljubezni. delavka —
kdo se s poljubom bo sklonil do svetih teh rok?
Tvoje življenje delavnik, poln truda, opravka,
tvoje plačilo požaba: grob skromen, ubog.

ALFONZ DAUDET — JOSO JURKOVIČ.

Obleganje Berlina.

Zdravnikom V... sva se vračala po drevoredu Elizejskih polj in spraševala od granat preluknjane zidove, od karteč razrite hodnike po zgodovini obleganja Pariza, ko se je, malo predno sva prišla na okrogli trg Zvezde, zdravnik vstavil in mi pokazal eno velikih hiš na oglu, ki so tako bahaško razvrščene krog Slavoloka:

»Vidite,« mi je rekel, »ta štiri zaprta okna gori na balkonu? Prve dni meseca avgusta, tega strašnega meseca avgusta sedemdesetega leta, polnega neviht in nesreč, so me poklicali gori glede nekega slučaja nenadne kapi. Bilo je pri polkovniku Jouveu, kirasirju prvega Cesarstva, starem zakrknjenežu o slavi in domoljubju, ki se je takoj ob začetku vojne preselil na Elizejska Polja v stanovanje z balkonom... Uganete zakaj? Da bi prisostvoval zmagošnjemu povrtku naših čet... Ubogi starec! Novica o Wissenbourgu mu je prišla ravno, ko je vstajal od mize. In ko je bral ime Napoleona na koncu poročila o porazu, ga je zadela kap.

Našel sem starega kirasirja iztegnjenega v vsi svoji dolžini na preprogi v sobi, obraz je imel okrvavljen in brez življenja, kot bi ga bil kdo lopnil s kolom po glavi. Če je stal, je moral biti velik, ležeč se je zdel nezmeren. Lepe poteze, krasni zobje, runo belih, čisto kodrastih las, osemdeset let, ki so se zdela šestdeset . . . Poleg njega njegova vnukinja na kolenih in vsa v solzah. Bila mu je podobna. Če si videl enega poleg drugega, si mislil, da sta dva lepa grška denarja, kovana z istimi odtisi, samo eden star, zemljene barve, z nekoliko zabrisanimi črtami, drugi svetel in čist, v vsem blesku in svitu novega kova.

Bolest tega otroka me je genila. Hči in vnukinja vojaka je imela očeta v generalnem štabu Mac-Mahona in slika tega velikega starca, iztegnjenega pred njo, ji je pričarala pred oči drugo, nič manj strašno sliko. Pomiril sem jo, kolikor sem pač mogel; sicer pa sem imel sam prav malo upanja. Imela sva opraviti z nedvomnim slučajem polovične ohromelosti in z osemdesetimi leti se navadno ne okreva. Tri dni je res tudi ostal bolnik nepremičen in omamljen. Med tem je prišla novica o Reichshoffnu v Pariz. Spominjate se, na kak čuden način. Tja do večera smo vsi verjeli na veliko zmago, dvajset tisoč Prusov ubitih, prestolonaslednik ujet. — Ne vem po kakšnem čudežu, po kakšnem električnem toku je prišel odmev tega narodnega veselja obiskat našega gluhomutca v njegovo ohromelo onemoglost; gotovo je samo to, da nisem našel ta večer, ko sem se bližal njegovi postelji, več istega človeka. Oko skoro jasno, jezik manj okoren. Imel je celo toliko moči, da se mi je nasmejati, in je dvakrat zajecjal:

»Zm . . . a . . . ga!«

— Da, gospod polkovnik, velika zmaga!

In čim bolj podrobno sem mu razlagal lepi uspeh Mac-Mahona, tem bolj sem opazoval, kako se mu poteze omiljujejo, obličje jasni.

Pri odhodu me je čakala deklica, blede in stoje pred vrati. Plakala je.

»Saj je vendar rešen!« sem ji rekel in ji stisnil roko.

Nesrečno dete je imelo komaj poguma, da mi je odgovorila. Ravno kar so nabili pravi Reichshoffen, Mac-Mahon na begu, cela armada zdrobljena. Pobita sva se spogledala. Ni se dala potolažiti pri misli na očeta. Jaz sem se tresel pri misli na starca. Gotovo, da ne bi prenesel tega novega udarca . . . Vendar, kaj storiti? . . . Pustiti mu njegovo veselje, iluzije, ki so ga oživele? . . . Ampak tedaj je treba lagati . . .

»Pa dobro, lagala bom!« mi je rekla junaška deklica, obrisala hitro solze in vstopila vsa žareča v sobo starega očeta.

Težka je bila naloga, ki jo je bila vzela nase. Prve dni je še šlo. Starrec je imel slab spomin in se dal goljufati kot otrok. A z zdravjem so postale tudi njegove misli jasnejše. Trebalo ga je obveščati o vseh gibanjih armad, mu predlagati vojna poročila. Bilo je res bridko gledati, kako se je to lepo dete sklanjalo noč in dan nad karto Nemčije, zapikovalo zastavice in se trudilo sestaviti cel slaven pohod; Bazaine proti Berlinu, Frossard na Bavarskem, Mac-Mahon proti Vzhodnemu morju. Pri vsem me

je vprašala za svet in pomagal sem ji, kolikor sem pač mogel; predvsem pa nam je dobro služil stari oče pri tem namišljenem vpadu. Tolikrat je bil osvojil Nemčijo pod prvim cesarstvom! Vsak udar je vedel naprej: »Poglejta, kam bodo šli zdaj... Kaj bodo naredili zdaj...« in njegove napovedi so se vedno vresničile, kar ga ni delalo malo ponosnega.

K nesreči pa smo zastonj zavzemali mesta, dobivali bitke, nikdar nismo šli zanj dosti hitro. Nenasiten je bil ta starec!... Vsak dan sem pri prihodu zvedel novo zmago.

»Gospod doktor, zavzeli smo Mainz,« mi je rekla deklica, ko je stopila pred me z nasmehom, ki je trgal srce, in skozi vrata sem slišal vesel glas, ki mi je kričal:

»Dobro gre! dobro!... V osmih dneh vkorakamo v Berlin.«

V tem trenutku so bili Prusi samo še osem dni od Pariza... Najpreje sva se vprašala, ali ne bi bilo boljše, da ga prepeljeva na deželo; ampak, kakor hitro bi bil zunaj, bi mu bil pogled na Francijo povedal vse, in zdel se mi je še preslab, preveč omoten vsled svojega silnega pretresa, da bi mu smel pokazati resnico. Odločila sva se torej, da ostanemo.

Prvi dan obleganja sem stopal k njima — spominjam se — zelo razburjen, s tisto bojznijo v duši, ki nas je navdajala vse pri pogledu na zaprta vrata Pariza, bitko pod obzidjem, na okolico, ki je postala fronta. Našel sem možakarja razigranega in ponosnega:

»No, torej,« mi je rekel, »zdaj se je pa začelo to obleganje!«

Pogledal sem ga začudeno:

»Kaj, gospod polkovnik, vi veste? ...«

Njegova vnukinja se je obrnila proti meni:

»I, seveda, gospod doktor... Velika novica... Obleganje Berlina se je začelo!«

Rekla je to med šivanjem in njen narejeni obrazek je bil tako miren... Kako bi bil mogel slutiti kaj! Topov s trdnjav ni mogel slišati. Tega nesrečnega Pariza, strahotnega in na glavo postavljenega, ni mogel videti. S svoje postelje je opazil stran Slavoloka in v svoji sobi okrog sebe celo starinarnico prvega Cesarstva, pripravno, da ga ziblje v njegovih iluzijah. Slike maršalov, lesorezi bitek, Rimski kralj v otroški obleki; potem velike konsole, strašno trdokorne, okrašene z bakrenimi trofejami, obložene s svetimi spominki iz cesarstva, svetinje, bronaste podobe, skala Svete Helene pod steklom, miniatire, predstavljajoče isto damo z nakodranimi lasmi, v plesni obleki, v rumenem krilu, z napihnjenimi rokavi in jasnimi očmi — in vse to, konsole, Rimski kralj, maršali, rumene dame z visoko zapetimi jopicami in visoko prepasane, ta trdokornost, ki je delala vrat prekratek in je bila čar leta 1806... Hrabri polkovnik! to ozračje zmag in osvojitvev je še bolj kakor vse, kar sva mu mogla povedati midva, krepilo njegovo priprosto vero na obleganje Berlina.

Od tega dne so se naša vojaška podjetja zelo zenostavila. Zavzette Berlina je bila samo stvar potrpljenja. Tu in tam, če se je starec preveč dolgočasil, se mu je prebralo pismo od sina. namišljeno pismo, seveda,

ker ni prihajalo nič več v Pariz in je bil po Sedanu pobočnik Mac-Mahona poslan v neko nemško trdnjavo.

Ali si morete predstavljati obup tega revnega deteta, brez vsake novice od očeta, vedoč, da je vjet, v pomanjkanju mogoče bolan, in prisiljena, da piše v njegovem imenu vesela pisma, bolj kratka, kakor jih lahko piše vojak iz vojne, ki prodira vedno naprej v osvojenem ozemlju? Včasih ji je manjkalo moči; bila sta tedne brez novic. A starec se je vznemirjal, ni spal. Tedaj je hitro prišlo pismo iz Nemčije, ki mu ga je veselo brala poleg postelje in pridrževala solze. Polkovnik je verno poslušal, se nasmihtal z razumevajočim obrazom, odobral, kritiziral in nama razlagal bolj nejasna mesta. Zlasti lep pa je bil v odgovorih sinu: »Ne pozabi nikdar, da si Francoz,« mu je rekel... »Bodi velikodušen nasproti tem revežem. Ne delaj jim vpada še bolj trdega...« In bilo je priporočil brez konca in kraja, častitljivih gostobosednosti glede spoštovanja lastnine in vljudnosti nasproti damam, cel zakonik o vojaških časteh za vporabo pri osvojevalcih. Vpletal je tudi kake splošne opazke o politiki, o mirovnih pogojih, ki jih je treba naložiti premagancu. Glede teh, moram reči, ni imel velikih zahtev:

»Vojno odškodnino in nič drugega... Čemu jim jemati dežele?... Ali se dá narediti Francija iz delov Nemčije?...«

Narekoval je to z odločnim glasom in bilo je čutiti toliko prostodušnosti v njegovih besedah, toliko vere v domovino, da si moral biti ganjen, če si ga poslušal.

Med tem je vedno bolj napredovalo obleganje, pa, oh, ne Berlina!... Bil je čas hudega mraza, obstreljevanja, bolezni, lakote. A s pomočjo najine skrbi, najinih naporov in neutrudljive nežnosti, ki se je pomnoževala okrog njega, ni bila veselost starca motena niti za trenotek.

Do zadnjega sem mu lahko preskrbel belega kruha, svežega mesa. Bilo ga je, seveda, samo zanj; in ne morete si misliti nič ginljivejšega kot te dedove obede, tako nedolžno sebične — starec na svoji postelji, svež in smejoč, prt pod brado, poleg njega vnukinja, malo bleda vsled odrekanih, ki mu vodi roko, ga poji in podpira pri jedi prepovedanih stvari.

Po jedi se je poživil stari kirasir v udobnosti svoje sobe, ko je zunaj brila burja in plesal sneg v vrtincih pred njegovim oknom, ter se spominjal svojih pohodov na Sever in nama stotič pripovedoval o tistem nesrečnem uniku iz Rusije, kjer ni bilo jesti drugega kot zmuzel prepečenec in konjsko meso.

»— Razumeš to, mala? Konjsko meso smo jedli!«

Mislím pač, da je razumela. Dva meseca že ni jedla drugega... Od dne do dne pa, kolikor bolj se je bližalo ozdravljenje, je postajala najinanaloga pri bolniku težavnejša. Tista omamljenost vseh čutov, vseh udov, ki nam je prišla do zdaj tako prav, je začela izginjati. Dva- ali trikrat so ga že vrgle pokoncu strašne salve iz Maillotske trdnjave in strigel je z ušesi kot lovski pes; prisiljena sva bila izmisliti zadnjo zmago Bazainovo pod Berlinom in salve izstreljene v proslavo pred domom Invalidov. Ne-

kega dne, ko so pomaknili njegovo posteljo blizu okna — mislim, da je bilo Buzenvalski četrtek — je videl čisto dobro narodne straže, ki so se kopičile v drevoredu Velike Armade.

»Kakšne, kakšne čete so to vendar?« je vprašal starec in slišala sva ga, kako je mrmral med zobmi:

»Slabo opravljene! slabo opravljene!«

Kaj hujšega ni bilo, ampak razumela sva, da bova morala biti od zdaj silno previdna. Žalibog nisva bila dosti.

Ko sem prišel nekega večera, mi je stopila naproti deklica vsa razburjena:

»Jutri vkorakajo,« mi je rekla.

Je bila dedova soba odprta? Gotovo je, da sem se pozneje spominjal, če sem mislil na to, da je imel ta večer nenavaden izraz v obrazu. Torej je verjetno, da naju je slišal. Samo to je, da sva govorila midva o Prusih: starec pa je mislil na Francoze, na ta zmgoslavni povratek, ki je čakal nanj tako dolgo — Mac-Mahon, vračajoč se po ulici potreseni s cvetjem, odmevajoči od tromb, njegov sin ob maršalovi strani in on, starec, na balkonu, v paradni obleki kot pri Lütznju, pozdravljajoč prestreljene zastave in od smodnika črne orle ...

Ubogí oče Jouve! Brez dvóma je mislil, da mu hočeva preprečiti, da bi prisostvoval temu mimohodu naših čet, da se ne bi preveč razburil; zato se je skrbno varoval črhniti komu kaj; drugi dan pa, ravno ob uri, ko so se razvrščevali pruski bataljoni na dolgi poti, ki pelje od Maillot-skih vrat k Tuilerijam, se je nalahno odprlo zgoraj okno in na balkonu se je prikazal polkovnik v svoji čeladi, z veliko sabljo in v vsej svoji staroslavni opravi starega Milhaudovega kirasirja. Še zdaj se vprašujem, kakšen napor volje, kakšna nenavadna življenska moč ga je vrgla na noge in v obleko. Eno je izven vsakega dvoma, da je stal zgoraj za ograjo in se čudil, ko je videl drevorede tako široke, tako neme, zastore na hišah spuščene, Pariz strahoten kot veliko bolnišnico, povsod zastave, ampak tako čudne, čisto bele z rdečimi križi, in nikogar, ki bi šel našim vojakom naproti.

Za trenotek je lahko mislil, da se je zmotil ...

Ampak ne! Spodaj za Slavcekom je bilo nerazločno hrumenje, črna črta, ki se je vlekla v vstajajoči dan ... Nato so se malopomalo zablížčale konice na čepicah, Jenski bobenčki so zaropotali in pod obokom Zvezde je zaoril, umerjen po težkem koraku oddelkov, po žvenketanju sabelj, zmagoslavni marš Schubertov.

Tedaj se je zaslišal v mrtvi tišini trga krik, strašen krik: »K orožju! K orožju! ... Prusi!« In štirje ulani predstraže so lahko videli, kako se je zgoraj na balkonu opotekel visok starec, zakrillil z rokami in se zgrudil mrtev. Tokrat je bil polkovnik Jouve res mrtev.

Jetnikovo pismo.

Mittergrabern, 16. X. 1916.

Ne misli name lučka: zdaj sem gad,
ki se v togoti poteptani vije;
moje srce je brezdno kužnih blat,
kri mojih žil je lava blasfemije.

Kjer diham jaz, sta carja gnev in glad;
tu ni ljudi; volk volku v drobu rije,
tu zloba zlobi podlo dušo pije,
vse svetlo je bilo enkrat — enkrat...

Ti, jagnje, solnči se na paši rodni —
varuj te Bog gromov izza planin!
— Ne kliči k meni, bodi daleč, čakaj,
da pridem te poljubit v noči blodni;
takrat pokrižaj v čelo moj spomin
in tiho, nežno za menož zaplakaj.

VENO PILON:

Boljševiki in umetnost.

Ne vem, kaj je poročalo naše časopisje o boljševikih do poloma v Avstriji, a to, kar sedaj piše o njih, ne zadostuje, da bi se javnost informirala, posebno kar se tiče njihovega kulturnega delovanja.

Ko poroča meščansko časopisje o boljševiškem terorju, ne pozna nikakih mej, pač pa vsi trdovratno molče, kadar bi bilo treba govoriti o pozitivnem delu boljševikov. Če hoče človek natančno proučiti predmet, si ga mora ogledati od vseh strani in če najde na njem slabe lastnosti, ne sme zaradi njih zamolčati dobrih. In boljševizem je nesporno danes svetoven pojav, eruptiven potres, ki ga ni mogoče utajiti z nojevo politiko. Sicer pa nimam namena zagovarjati boljševikov s stališča politike, hočem le malo osvetliti to črno sliko, katero nam je podajalo meščansko časopisje; še pri tem se omejujem zgolj na to, kar sem sam preživel in čemur sem bil sam priča.

V umetnosti zasleduje boljševizem isto taktiko, kakor v političnem, socialnem življenju. Hoče osvoboditi umetnost iz ozkega kroga kapitalistov in jo vrniti narodu, iz katerega je izšla. Do sedaj je bila umetnina široki masi nedostopna, če ni slučajno prišla v javno zbirko, galerijo ali muzej; zato pa je tudi vladalo mnenje, da je umetnost le luksuz, izjemno pravo par bogatašev, medtem ko je socializem priznal, da je v socialnem življenju človeka neobhodno potrebna in nujna.

Vsak bo seveda najprej vprašal: Kaj pa z onimi umetninami, knjigami in drugimi kulturnimi vrednotami, ki so jih boljševiki uničili že koj v začetku njihove strahovlade?

Gotovo, mnogo je bilo porušenega, uničenega, poteptanega, a to je bilo le delo posameznih nezavednežev in zločincev, kateri so izrabljali anarhijo v svoje zločinske namene; nič čudnega, da se je to vršilo in se vrši tako pogostoma, ker je boljševizem religija teptanih slojev, med katerimi je seveda največ nezavednežev. Takih samovoljnih izgredov zoper obstoječo kulturo boljševizem ni blagoslavljal in sankcioniral in priznati je treba, da si je Lunarski, komisar za narodno prosveto, največ prizadeval, da zabrani nadaljnje uničevanje kulturnih vrednot. Brez žrtev in bolečin pa se ne izvrši seveda nobena operacija.

Čim pa so se duhovi pomirili in je pojemala anarhija, se je takoj začelo zidati na razvalinah stare kulture. Javne zbirke so se napolnjevale dan za dnevom z umetninami, katere so ležale raztresene povsod. S tem, da so nacionalizirali umetnine, last bogatih graščakov in drugih bogatih zasebnikov, kateri niso iskali v umetnini le estetičnih užitkov, marveč jih zlorabljali v svoje sebične namene, so se na ta način rešile dolgega zapora in odprle široki masi svoje čare in bogastva. Istočasno so boljševiki odpravili ali neprimerno zmanjšali vstopnino v javne zbirke.

Marsikdo je tožil po onih kulturnih vrednotah, ki so jih boljševiki uničili uradno, potom dekretov. Mnogo spomenikov je padlo, ali kot žrtve zlobe mase ali uradnim potom; res da je bilo med njimi tudi nekoliko pravih umotvorov, a večinoma so bili to le maliki zgodovinske važnosti. Seveda, zijala bi občutna praznosta, če ne bi nadomestili teh izgub; kdor se je zanimal za kulturno delo boljševikov v zadnjem času, je moral skoro vsak dan čitati razpise za nove spomenike. Ker vsled pomanjkanja časa do praznika revolucije niso uspeli postaviti trajnih spomenikov, so odkrili na dan praznovanja napravljene le iz netrpežnega materijala, samo da prispeva tudi umetnost k prazniku. Na mestu enega samega prejšnjih spomenikov je zrastle deset novih in mesta so medsebojno konkurirala, kdo si lepše okraši svoje lice. S tem je stopilo nekaj osvežujočega v javno življenje.

Tudi v dneh največje socialne bede — in tedaj morda najbolj — se človek zateka k umetnosti, kjer išče svoje duševne opore. Žal, da sem odšel iz Rusije teden dni pred praznovanjem enoletnice oktoberske revolucije, a predpriprave, o katerih sem se sam prepričal, so me naravnost presenetile. Živel sem v mestecu, trikrat manjšem od Ljubljane. Domači, mestni sovjet je začel organizirati praznovanje že par mesecev vnaprej, večinoma po navodilih, katera so prihajala od centralnega sovjeta. V ta namen so mobilizirali (v pravem pomenu besede) vse tamošnje kulturne delavce in stopili v kontakt s kulturnimi organizacijami; sporazumno z njimi so pripravljali velikanske prireditve, gledališke predstave, simfonične koncerte, pevske zборе, razstave, lekcije, kjer bi se narodu na po-

ljuden način razlagal pomen in naloga umetnosti v socialnem življenju človeka. Vse to se je imelo vršiti brezplačno, pod milim nebom, na ulici, na sejmu, tam kjer se zbira največ ljudi. Razpisali so nagrade za nov spomenik svobode. Poudarjati moram, da pri tem niso štedili z nikakimi svojami, da so si umetniki na ta način znatno olajšali svoj materialni položaj. Povsod so stali na čelu vsem pripravam k prazniku umetniki, v prvi vrsti mlajši, revolucionarni elementi; tem mladim, revolucionarnim strujam je nudila boljševiška svoboda najbolj široko polje ustvarjanja, kjer so lahko udeleževali svoje že davno zasnovane načrte.

V veliko razliko s prejšnjo umetnostjo, je boljševizem prenesei glavno pozorišče umetnosti iz zaprtih sob na ulico, kjer najbolj bije impulz socialnega življenja. Za časa prve dobe boljševiške strahovlade se je bolno občutila beda v pomanjkanju knjig, zato so pa bili lepaki in pozivi res prave literarne in umetniške vrednosti, kakor nikoli do tedaj. S temi lepaki je dobila ulica posebno, novo življenje in človek ni mogel iti mimo hladnokrvno, brez vsakega zanimanja. Če je človek šel na ulico, je moral občudovati nečloveško energijo, s katero se zida nova država, novo življenje; nič čudnega, da sem bil tako razočaran po prihodu v Ljubljano, središče nove države, ko sem videl nekaj malo razglasov in odredb in sem zaman čakal novih; po takih znakih se pa vedno lahko sklepa o produktivnosti vladnega aparata. —

Še nekaj o kulturni organizaciji sovjeta. Pri vsakem mestnem sovjetu se je ustanovil popolnoma samostojen kulturni odsek, ki je skrbel za kulturno prosveto revnejših slojev; ta odsek je bil v trajnem stiku s kulturnimi organizacijami in jih podpiral v njihovem delovanju; prirejali so razne prireditve, koncerte, razstave, lekcije itd. Nič ne pretiravam, če trdim, da sem imel v tistem mestecu v enem tednu več estetičnega užitka, kakor ga nudi Ljubljana, kulturno središče, v celem letu. Naša zveza kulturnih delavcev z odseki umetnikov, literatov, glasbenikov in dramatikov je dobivala neprenehoma uradna naročila, za katere so boljševiki plačevali kraljevsko-sijajne honorarje. Dali so nam na razpolago vsa potrebna sredstva, brezplačen lokal, kjer smo se sestajali, šole, klavir itd. Pri vseh mestnih sovjetih so obstajale specialne umetniške in strokovne šole, kjer se je podučevalo brezplačno ali proti neprimerno malem plačilu. Umetniki in drugi kulturni delavci so bili nastavljeni na vseh šolah. Sploh so nas uradno vsestransko podpirali, ker se je vlada zavedala, da je umetnost eden izmed prvih činiteljev socialnega življenja in da je neobhodno potrebna v živem organizmu socialnega življenja, ne pa kot pri nas, kjer se ti vladni poverjenik izrazi, da je umetnost samo dekoracija politike.

Takšne vtise sem prinesel iz našega mesteca; kako je bilo drugod, ne vem; ti svetli spomini mi pa pravijo, da, četudi boljševizem propade, kulturna zgodovina ne bo mogla zamolčati prosvetnega dela njegovega. To kar je boljševizem z nečloveško energijo sezidal v enem letu, bi se kaka druga politična stranka zaman trudila čela desetletja. Mala peščica je idealnih boljševikov, od katerih izhajajo vse inicijative, toda oni opla-

jajo s svojo energijo celo svoje najhujše sovražnike, da skupno z njimi nehote delujejo za povzdigo bednega, nezavednega naroda.

Zdi se mi, če posvetimo malo več pažnje pozitivnemu delu boljševikov (in tega se jim ne more odrekati), kakor da venomer kričimo o njih terorju, se lahko naučimo marsikaj koristnega in reforme, katere bi nas prebudile iz obče zaspanosti in gnilobe, ne bi izostale.

FRAN ALBRECHT:

Ob cvetočem drevesu.

Da bi bil, drevo, na tvoji veji cvet!
Rdeč in bel cvetel bi — brat med brati —
v solncu, v borbi z vetri; ves odet
v svoj brezmadežni misterij zlati.

Tihi veter s krili mehкими razvel
prah moj plodni v vse strani svetâ bi
v mater-stvarnico nazaj, — spočel
se je sad moj, že na veji vabi.

In metulji — vrtoglavec mi drugi,
verne ljubice bilé — čebele,
iz srca izpile sladko kri.
v mojo smrt svoj tajni spev brnele.

Da bi bil, drevo, na tvoji veji cvet!
Včasi, da sem človek, se mi
gabi — — —

FRAN ERJAVEC:

Naša izobraževalna organizacija.

(Dalje.)

Razpustitev »Vzajemnosti« pa delavstva ni oplašila. Uvidelo je važnost in potrebo lastne izobraževalne organizacije, zato si je takoj ustvarilo novo ognjišče, t. j. splošno delavsko zvezo »Svobodo«, ki je prevzela vse funkcije in naloge prejšnje »Vzajemnosti« ter začela takoj z živahnim gibanjem in delovanjem. Delavstvo je pokazalo za to mlado izobraževalno organizacijo mnogo zanimanja in obetal se ji je najboljši razvoj, da jo ni že pri njenih prvih korakih zalotila svetovna vojna. Ta je na mah ustavila vse njeno delovanje, razkropila njene člane po vseh bojiščih in čez noč uničila vse njene lepe načrte. V našem javnem življenju je tedaj zavladalo popolno mrtvilo in barbarska roka bivše policijske Avstrije je pritiskala k tlom vsako politično in kulturno delo.

Pa vojne grozote niso šle mimo nas popolnoma brez vseh koristi. Kakor prerojeni in pomlajeni so izšli narodi iz tega svetovnega klanja. Prelita kri je rodila zmago onim odrešujočim idejam, za katere se je boril proletarijat vsega sveta že dolga desetletja — to je ideji demokratizma in samoodločevanja in tem idejam se ima zahvaliti za svoje rojstvo tudi naša Jugoslavija.

Ko se je pripravljalo v preteklem letu z rapidno naglico naše narodno osvobojenje in ujedinjenje, so zopet čez noč oživele tudi razne naše kulturne organizacije, saj smo instinktivno čutili, da moremo le vsestransko in smotreno organizirani uspešno izvesti svoje osvobojenje.

Med raznimi kulturnimi in izobraževalnimi organizacijami, ki so v preteklem letu na novo oživele, je bila tudi naša »Svoboda« s svojimi podružnicami. »Splošna delavska zveza »Svoboda« za Kranjsko« je nepolitična organizacija, ki ima namen pospeševati duševni in gospodarski napredek svojih članov in varuje njihove socialne in gospodarske koristi. Svoj namen skuša doseči (glej pravila!) z ustanavljanjem podružnic, s prirejanjem shodov, predavanj in razgovorov, z ustanavljanjem raznih krožkov, knjižnic, čitalnic in domov, s prirejanjem tečajev iz vseh znanja vrednih predmetov, z izdajanjem časopisov, s sklepanjem in vlaganjem resolucij in odpošiljanjem deputacij, z gojenjem športa, s prirejanjem zabav, izletov, predstav, koncertov in recitacij ter konečno s pravnim varstvom, ki ga nudi svojim članom. Član »Svobode« more biti vsaka nad 14 let stara oseba.

Tak je danes program »Svobode«, ki ga poizkuša udeleževati s svojimi podružnicami. Obsežen je in v glavnih potezah gotovo tudi odgovarja potrebam delavske organizacije. Med delavstvom vlada zanjo tudi veliko zanimanje. Člani naraščajo od tedna do tedna in tudi osrednje vodstvo se resno trudi ustvariti iz »Svobode« ognjišče vsega izobraževalnega dela med delavstvom in pritegniti v svoje vrste prav ves organizirani proletarijat. To je pa mogoče šele tedaj, če se vse delavstvo in tudi vsi drugi merodajni faktorji res zavedo, da je izobraževalno delo podlaga naše moči in izvor naše veljave v socialnem oziru. Ves naš kulturni program, vsi naši načrti in ideali se le potem sistematično delujoče izobraževalne organizacije zanesejo in zasidrajo v mišljenje in hotenje posameznikov in mas, tako, da postanejo del njihovih značajev. Izobraževalne organizacije, ta tvorna sila socialnega življenja, je povzročila prepород našega ljudstva in v izobraževalnih društvih naših političnih strank se je slovenski narod tudi politično vzgojil in izšolal. Vsak političen program se izpreminja v življenje le v enotnem, sistematičnem vzgajanju potom izobraževalnih organizacij.

Ti vzroki in ti vidiki morajo voditi slovensko delavstvo, da napne vse moči, da razvije svojo izobraževalno organizacijo do najvsje popolnosti in prepreže z njo vrste celokupnega proletarijata. Vse naše izobraževalno delo je treba poglobiti in razširiti, izobraževalno organizacijo pa sistematično urediti, da bo v polni meri kos svojim velikim nalogam in svoji veliki misli med slovenskim delavstvom. (Konec prihodnjič.)

Mladi Jure.

Poem.

Štirinajsto leto je že dopolnil mladi Jure, toda o življenju še ne ve bogve kaj. Prebral in preštudiral je nekaj učenih bukev, nepravilne glagole latinske na priliko pozna tako temeljito kot malokateri njegovih součencev, narisati vam zna kakeršnokoli figuro v par potezah tako prirodno in resnično, da se vam zdi, kot bi živela. Da, Juretova roka je lahna in gibka, profesor risanja mu prorokuje slavno bodočnost v tej stroki. In na to izjavo in ta svoj talent je mladi Jure preko vseh mer ponosen, nanj se ponaša, kadar se čuti poraženega spričo svojih tovarišev, nanj se sklicuje — kot na zadnjo instanco — pred samim seboj v vseh hudih trenutkih betežnih zdvajanj in onemoglih dvomov. V algebro, slavno umetnost skrivnostno pomembnih črk in števil, je že nglobil svojega mladega duha in prve neokretne, toda kot dragoceni kristali jasne in zvonke besede jezika starih Helenov so jela jecljaje izgovarjati njegova usta. Naravno je, da sega spričo vseh teh nezaslišanih učenjaških modrosti njegova ponosna gimnazijska samozavest neskončno preko vseh njegovih sodobnikov.

Da, ampak življenje! Jure ve: to niso črke, niti številke, niti čudne, neznane besede starega mrtvega jezika... Kaj je življenje? Ali pesem? Ali slika?

Profesor verouka pravi v šoli: »Fantje, življenje je trdo in neusmiljeno, bodite pridni, fantje, drugače vas bo!« In to pravi učitelj s takšnim hudim glasom, kot bi stal na prižnici, strogo in svečano in mrzlo, in kot bi govoril o peklju in kazni za naglavne grehe... Jureta oblije hladen curek po hrbtenici in takoj vidi pred sabo črno kosmato pošast, ki čaka in se reži vanj, da bi ga požrla s kožo in copatami... Da bi to bilo življenje, tale črna mircina? Ne, ne, si pravi Jure, to je parkelj, ki so me strašili z njim doma za Miklavža!

Pa kaj je pravzaprav življenje?

Profesor naravoslovja je spet čisto drugačen. O kamenju govori, o mineralih, o tajnem, neznanem žitju in bitju prirode. Pa se nenadoma prekine sredi predavanja, njegov glas postane tih, tišji in naposled vzklikne čisto nepričakovano šepetaje in z očmi, ki so vlažne in tople, kakor od nadzemskega soja: »Življenje. ah mladi prijatelji, življenje!«... Juretu zastane kri, njegov pogled obstrmi in se ostro in srepo zapiči v blede mršavo lice profesorja ob katedru: zdajzdej bo izgovoril tisto tehtno besedo, razodel skrivnost, da bo zasijalo kot žarka luč gorečih jezikov nad apostoli nad glavami tega mladega zbora!... Ne, razočaranje, zopet nič! Učitelj se molče smehlja s svojim izgubljenim smehljajem, ki, se zdi, ni s tega sveta, in ko se pogladi s svojo tenko dlanjo preko visokega golega temena, je njegov glas spet vsakdanje delavniški, ki stvarno in mirno in dolgočasno pripoveduje o pentedodekaedrih...

Tak kaj je potem življenje? razglablja mladi Jure s svojimi daljnimi mislimi. Sleherni trenotek kriče ti ljudje na svoje učence: Življenje! Življenje! Zase se učite in za življenje! Življenje vas bo učilo, paglavci! — Vsevprek kriče in govore o neki stvari in nihče ne ve povedati, kaj pomeni. Ampak to je strašno in neznosno.

Takšne misli se pleto včasi mlademu Juretu po glavi, kadar je čisto sam. Po ulici gre, s povešeno glavo, z rokami na hrbtu in tako trpko in težko mu je v duši, tako beraška in ničvredna se mu zde njegova mlada leta. S silo se mora trgati od teh brezplodnih misli. A eno sredstvo ima, ki mu vedno pomaga: spomni se svojega risarskega talenta, svoje sijajne bodočnosti... In si pravi, da bo vse to vedel in znal, ko pride čas in vzide njegova slavna zvezda. Umetniki, risarji, njihov je svet, hoho, ti vedo dobro, kaj je življenje! Nič jim ni treba razglabljeti... Zdaj je treba samo majčkeno počakati, potrpeti, potrpeti še kak hipec, vse se bo razodelo... »Življenje, ah, življenje!« ponavlja mladi Jure nezavedno z mističnim šepetom besede svojega učitelja in že je njegovo srce polno najtišjih in najvišjih sanj.

Po ulici gre, s povešeno glavo, s polodprtimi ustnami se smehlja in šepeče nerazumljive besede. In pred njim rasto slike, ki jim bo vdahnil nekoč svojo silo, čudovite in nezaslišane, polne tistega globokega resničnega življenja, ki zdaj s takšno strastjo hlepi po njem njegovo štirinajstletno srce. Iz srede svojega srca bo iztrgal barve, gorke in paleče od strasti, ter jih razlil preko platna, da bodo sijale s čisto posebnim nepoznanim čarom in bodo strmeli pred njimi ljudje, poraženi in ganjeni, kakor nad silnim požarom. Da, to bo vstvarjal: požar svoje duše! In to bo življenje! In on siplje te slike v svet, drugo za drugo, s takšno lahkotno prezirljivo gesto, kakor Cezar božanstveno svojo milost podložnikom: Tu imate, berači, bogastvo, tu imate, sužnji, lepoto! To je požar duše — to je življenje!

O, Jure ni berač, bogat je Jure, kakor je mlad in majhen in je njegov suknjič oguljen in zakrpan, ko stopa po ulici in kroti svoje sanje, da se ne povzpno predaleč in ne porazgube v eternih višinah. Treba jih je namreč krotiti v sebi, tako sladke so in tople sredi najhujših zim; zakaj najbogatejši je človek od svojih sanj. To ve Jure in zato je tako bogat in njegovo srce poje...

Po ulici, po nasprotni strani, stopa dvoje Juretovih sošolcev, dvoje porogljivih lehkomišelnih fantičkov. Kako razbrzdan in šumen je njun smeh, ko opazita tovariša!

»Glej ga Jureta, sanjavca! Šepa kakor naš Kastor, ki ga je mačka ujedla v bedro!« pravi prvi.

»Hohoho!« se smeji drugi in kriči na vse grlo čez ulico: »Jure, kam greš? O, Jure, ti si trikrat Jure!«

Toda Jure ni sliši nič, Jure ne vidi nič, Mimo izložbe gre, ki vsa blesti v srebru in zlatnini. Za trenotek postoji in zamahne nato omalovažujoče z roko. »Tuđi takšnih reči si nakupim tedaj,« si pravi z naglin

ukrepom v sebi — »polno sobo si jih nakupim. Vse bo gorelo v zlatu.« — Toda ko že postajajo njegove sanje trudne in jamejo toniti nekam globoko v srce, kakor v skrite predale nevidne zakladnice, postoji mladi Jure pred izložbenim oknom špecerijske trgovine in ugiblje, ali bi se že povrnil domov. Ves v mislih preleti z malomarnim očesom pestro panoramo izloženih stvari in potrebščin ter kakor z neko daljno odsotno vzvišenostjo premotri vse te razstavljenе dobrote in delikatese človeškega telesa. Tedaj pade njegov pogled slučajno na štirioglat srebrn zavojček, ki nosi napis: Čaj iz Ceylona. — Ceylon! — ta beseda ga zopet nenadoma vsega prevzame. »Ceylon«, — si pravi — »to je daleč... Čajevi vrtovi, palmovi gaji, riževa polja. Na vsak način bo potreba, da si pozneje enkrat ogledam ta otok...«

Toda zvečer v postelji, ko je tišina tako tesnobna in tema tako zgoščena v sobi ter spe že vsi številni Juretovi tovariši, se jamejo spet oglašati hude misli, izkušajoče in zdvajajoče in se vbadajo kot z ostrimi iglicami v njegovo krvaveče štirinajstletno srce. Kam so odbegle vse lepe sanje, tako silne in samozavestne? ... Na teh trdih platnenih rjuhah leži mladi Jure, roko na nemirno bijočem srcu, ves negoden in nesrečen od svoje mladosti in od razjedajočih misli, kaj bi ukrenil. Že je kanila v njegovo dušo prva slutnja spoznanja, da menda v knjigah ni zapopadena vsa modrost življenja. Jure ve, da je to, kar je napisano v knjigah, morda odsev tistega, kar imenujejo ljudje življenje: da je v neki rahli tanki zvezi s tistim, vekomaj nezapopadnim, kar bije in udarja tako silno tam zunaj nekje... Jure ve, da tudi njegove dragocene sanje še niso najčistejša resničnost življenja, kakor so resnične in bogate, od boga samega v srce zasejane. Jure ve, da je treba čakati, čakati in potrpeti še dolge mesece in leta morebiti. Toda njegova kri je tako nestrpna in nepotešna. Z divno neukročenostjo gredo ti rdeče-paleči curki krvi po telesu, mišli se gneto, motajo, razblinjajo, v srcu pa puščajo vso svojo neznosno težo in puščejo inrzlo praznoto. In mladi Jure ne more spati.

Nekaj nenavadnega je treba ukreniti, storiti nekaj resničnega in pomembnega, odločno dejanje je treba učiniti, doživeti je treba nekaj. Ne čakati, ko ni mōči več strpeti od teh tajnih, globokih klicev v duši, ki vabijo... In tedaj se mladi Jure prvič v svojem štirinajstletnem življenju z vso pregrenko bridkostjo v duši zave, da je nedorasel, onemogel otrok, ki še ni zmožen dejanja... In kakor s samoočitajočim prezirom se zmisli svojih otroških iger, ki se jim je predajal s takšno najsvetejšo resnobo in zanosom in se hotel ž njimi namah povzpeti naravnost do srca vsęga življenja. Kaj je hotel storiti?

Tako se je zgodilo pred tedni, ko je ležal v postelji in mu kot nocoj ni bilo moč zaspati od svojega mladega brezupa. Mučile so ga misli in on jih ni mogel odgnati, kakorkoli se je trudil, da bi se raztresel. Vseh inogočih reči se je domišljjal, na dom je mislil in na svojo bodočnost, z naštevanko, alfabetom, s smešnimi računi je hotel uspavati in utruditi svojega nemirnega duha, da bi se predal sladkemu brezdelju spokojnih sanj.

In premišljal je o tem starem grškem jeziku, ki se ga je moral učiti in z naporom vbijati v glavo — te tuje, strašne, smešne besede... In je ponavljal glasno in s komično potvorjenim glasom: »Hé areté esti pegé...« Hihi... Smešen jezik! In — ali ni čudno? Kakor človeško telo je njegova govorica. Živi — umrje. Nihče na vsem svetu je ne govori več, samo v bukvah zakopana živi svoje posmrtno skrivnostno življenje...« Nato je pričel razmišljati o živem človeškem jeziku, o tem prečudovitem umetnem skladu besed, ki lije tako preprosto, naravno in enostavno. Sladka toplota mu je zalila srce, ko se je zmisлил na prve jecljajoče zvoke svojega detinstva... Ali vzlic temu si je moral priznati, da to še ni pravo, ni tisto, kar čuti on. Neskončno je bogastvo materinskega jezika, s srcem se je razrastel v eno, najneposrednejši izraz in izliv duše je — pa vendar so trenutki, ko človek kakor prestrašen obstri nad vsem bednim beraštvom te svoje govorice in se zdi, da si mora ustvariti svoj lastni, čisto posebni osebni jezik. Mladi Jure je že doživel takšne trenutke. In ko je tedaj z glasno razločnostjo in počasi, ležeč v svoji postelji, ponavljal besede: »Črna temâ je krog mene — tema — tema...«, je čutil, da je s tem vse povedano in da vendar ni pravzaprav nič povedanega; da s človeškimi besedami, s tem enostavnim stavkom, še ni izčrpano občutje, ki polni njegovo srce, kadar se z vso intenzivnostjo vsesa v to zagonetno, brezoblično in črno, kar se gluho in mrko lije krog njega. Še nekaj je, nekaj globokega, sladkega, prečudoviti zvoki pojó v sreú... In nenadoma je bilo tisti hip mlademu Juretu kot da se je odprl skriti zapah njegovega srca in da je vse zazvenelo tam notri. In ko je odprl usta, so se same usipale besede, nove, prečudovite besede, ki jih ni še nihče pred njim izpregovoril, ognjene, polnožvočne so se lile v pesem skrivnostno pomembnih stavkov. V kakšnem pobožnem ognju je zastajalo njegovo žarko srce! Čutil je, da je to, kar zdajle izgovarjajo njegova usta, molitev, o bog! najgloblja, najresničnejša molitev njegove mladosti, zahvalni psalem za ta nezasluženi nečuvenci dar njemu, beraškemu Juretu. Njemu, njemu edinemu je dano, da pove tisto, kar je vekomaj neizrekljivo vsem ljudem. Saj to je tisti jezik, tisti novi — je premišljal, Jure s hvaležnimi solzami v očeh — ki je lasten vsem ljudem, skrivnostna govorica človeških src. »Jaz bom ustvaril ta jezik!« si je rekel s krotkim ponosom stvaritelja in bil je ganjen in je z rokami, sklenjenimi na prsih kakor k molitvi, zaspal v solzah in v svetli ekstazi, venomer jecljajoč svoj novoodkriti jezik...

Toda ko je drugi dan popoldne sedel mladi Jure nad polo papirja, vstvarjajoč svoj novi jezik, si je moral z žalostjo priznati, da ga je pozabil. Zastonj je strmel predse in nagibal glávo ter prisluškoval v dalj, da bi zazvonilo v njegovo srce. Mesto tistih jasnih, najfinejših, vseobsežnih zvokov in izrazov, ki so se vlivali v nočnem polsnu iz njegovega srca brez konca in kraja, je čul zdaj samo še množico neblagozvočnih, čudno izpremenjenih konsonantov in vokalov. »To ni nič! Ni tisto!« se je moral ob-

soditi in je odložil svinčnik, toda upanje še nikakor ni ugasnilo v njegovi duši: upanje namreč, da je mogoč tak jezik in da ga ustvari on, kadar spet oplodi blagoslovljena ura njegovo srce. Hodil je okrog in je bil čisto pijan tega svojega odkritja. To je tisto — si je zatrjeval —, to je tisto dejanje, ki je napravim, pa se mi odpro, duri življenja na stežaj... Tudi živa beseda je življenje.

In mladi Jure je bil ponosen na to svojo misel, gojil jo je in čuval v sebi, razglabljal in tehtal jo do vseh podrobnosti ter jo skopuško skrival pred svojimi drugovi in ljudmi; zakaj njegova navada ni bila, da bi pravil komu o sebi; njegovo srce je bilo deviško in sramežljivo.

Ampak nocoj je mislil na svoj novi jezik s čudno tujo in mrzlo mislijo. Zazdela se mu je ta »ideja« puhla, otroška in neizvedljiva in otroška prav tako, kot tisti astronomski daljnogled, ki ga je izumil sam in hranil njegovo dragoceno risbo na zadnji strani svoje grške gramatike. Bil je to prečudovit načrt, poln vijakov in cevi, ves obložen z najraznoterejšimi konveksnimi in konkavnimi zrcali, od katerih naj bi se odbijala luč in odražala oblika izvenzemskega telesa v najfinejših niansah, fantastna kompozicija, brezhibna risba s čudovitimi krivuljami, polnimi najsmelejših domišljij. Ob tej risbi, ki jo je popravljaj, računil, meril in boljšal, se je opajal nemirni strastno snujoči in vstvarjajoči duh mladega Jureta sredi dolgih, oh, tako dolgih grških ur... Tudi na ta svoj načrt je mislil nocoj s prezirom. Saj se je zavedal, da vse to ni nič, da je samo poizkus, — poizkus negodnega ptiča, ki hoče leteti!

Ah, kam bi s temi budalostmi! To so samo puhle domišljije, fantastni izrodki, kakor povesti Karla Maya, ki jih je bral mladi Jure s takšno srdito, neukrotljivo naslado. In dasi je vedel natančno, da vse to ni nič res, mu je neskončno prijal strastni čar barev, bogastvo dogodkov in vroči žar smelih slik tega namišljenega daljnega življenja, da se je vedno znova zaglabljal v te povesti. Ni posnemal junakov teh knjig, kakor njegovi tovariši, z opičjimi instinkti, marveč je s čuda razvitim kritizmom sledil njih činom in je v svojem srcu zelo ljubil Old Šatterhanda in Winnetoua...

Ampak nocoj mu ni bilo nič do teh papirnatih junakov. Saj to ni življenje, — ah, vse to je potvora. In celo njegov risarski talent, to poslednje njegovo zavetišče, najslajša uteha njegova, ah, koliko je ljudi po svetu, ki znajo prav tako sijajno risati kot on, in celo bolje morebiti, ne, prav gotovo celo bolje! Vse nekaj drugega je treba storiti, nekaj izrednega, živega, resničnega je treba ukreniti, izkazati se na kak drug način! In si pravi mladi Jure, da postane učenjak, zvezdoznanec, modrec, da se bo zaryl, zažrl v knjige ter namah prekosil vse svoje součence. — »Kakšna umetnost pa je to!« — si zatrjuje mladi Jure in njegova samozavest raste takoj, ko se primerja z drugimi — malenkost! Saj so sami gulježi! Vztrajen mora biti človek, dolgčas premagati. In nato

postanem profesor in se kot učitelj naravoslovja razmislim nad skrivnostnim snovanjem prirode... In potem se oženim...

Misli mladega Jureta postojе za trenotek, kakor da so začudene obstrmele nad seboj ob tem presenetljivem zaključku; nenadoma pa se je vse zasmajalo s takšno neslišno globoko radostjo v srcu tega štirinajstletnega fanta. Zakaj hipoma se domisli Jure tega tajno-pomembnega dogodka, ki ga je doživel danes popoldne na večer, predno se je odpravil na izprehod po ulici in je zdaj že čisto pozabil nanj.

Bil je šole prost popoldan in vsi tovariši in sostanovalci Juretovi so izleteli na prosto. Jure je posvečal takšne najlepše nemotene ure učenju ali branju; zakaj kadar so bili vsi doma, je bilo smeha, krikov, šepetanja in klepetanja, kakor ptičnica, polna vrabcev. Tedaj se je Jure navadno splazil ven in najsi je zunaj rezal mraz in vila burja, je čepel na mostovžu, knjigo na kolenih in premrle roke v hlačnih žepih.

Danes pa je bila soba prazna in Jure je sedel nemoten pri mizi na svojem stolu, zvezek in knjigo pred sabo. Mrk jesenski popoldan je sipal svojo blede bolno luč skozi okno te siromašno opravljene študentovske izbice. Štirioglasta je bila, zeleno poslikana, z velikimi rmenimi lisami po stenah, ki so neprijetno dišale po vlagi. Prostora ni bilo v tej izbi, zakaj postelje so stale vsevprek, kakor v kakem internatu ali špitalski sobi. In če bi skušal kdo ponoči vdreti v to sobo, bi ne prišel dalje od vrat, zakaj pod posteljami so bile še druge postelje, ki jih je večča roka gospodinje vsak večer pričarala iz njih mističnega skrivališča ter pripravila za udobno ležišče; bila so to nekakšna korita na kolesčkah in vsaka postelja je imela takšno koritce pod sabo. Da pa se po možnosti izrabljuje vsa prosta površina, si je premetena gospodinja omislila še neke vrste vojno posteljo, ki so jo vsak večer razpeli sredi sobe; bila je po svoji obliki kot ptič z lesenimi perotnicami, zvezanimi z vrvmi. A ko je položila gospodinja nanjo slamnjačo in jo pregrnila z belo platneno rjuho, je spal človek na tem lesenem ptiču tako božanstveno, kakor na samem perju; celo zagugal se je človek lahko malce so zaškripale stare peroti drugih nezgod ni bilo. In tam, sredi izbe, na tem lesenem ptiču je caroval vsako noč mladi Jure. —

Ob dnevni svetlobi pa je izginila vsa nočna romantika te izbe in bila je prav tako dolgočasna in nepriljudna kot so izvečine vse dijaške sobe. Množica svetih slik in podob — po tri, štiri groše kos — razvrščenih po stenah in nad posteljami je dvigala svečano resnost tega muzam in mladosti posvečenega prostora ter netila v teh dostikrat nebrzdanih in razposajenih dečkih njih stanu primeren čut. V kotu je stala visoka stara omara, vsa natrpana s knjigami; nad njo se je košatilo ogromno slepo zrcalo, z okvirom nedoločne barve; drugih luksurioznosti ni vsebovala ta soba.

Toda kaj je brigalo mladega Jureta vse to! Jure je sedel pri mizi in računil. Njegova glava je bila vsa vroča od dela in misli, na mladem svetlem čelu se mu je palila lahna rdečica. Ali sodeč po njegovih nemirnih

kretnjah in nervoznem pisanju, ko je obstajal, razmišljal ter znova hlastno pričeval, ni imel srečne ure pri svoji nalogi. In zares je čez hip nenadoma vrgel peresnik v stran, da je odletel z mize, porinil zvezek od sebe ter se dvignil s stola; njegova drobna lica so mrko žarela kakor od tihega srda.

Stopil je k oknu ter se zagledal v pozni jesenski popoldan, ki se je siv in meglen že pričel ogrinjati v predvečerni somrak. Jure se je moral spet domisliti svojega risarskega talenta . . . Tako težko mu je bilo srce.

— Tri sto hudirjev! je mrmral srdito in dihal v hladno steklo okna svoj paleči srd — takšna otročarija, igrača — pa ne gre in ne gre! Tak računček, neznamna enačbica, smešno! Stavim, da jo je še Svetlin, ki se v računstvu práv nič ne zastopi, rešil pravilno. Jaz pa . . . no, seveda, doma bi bil ostal pa krave pasei! . . . Kaj pa se štulim v šolo?

In Jure gleda v svoj dom, daljno tiho selo med gorami. Njegov oče in mati in dvoje malih kratkokrilih sestic žive tam v svoji kajži. In vsi so ponosni nanj: naš Jure! In v hlevu je krava in junček in dvoje parov njegovih ljubljencev, nežno belih jagnjet . . . Ob misli na vse to se še prčeviteje stisne mlademu Juretu srce in — oh, kako težko je skrivati in zatirati solze, če je človek mlad in njegovo srce polno žalosti in domotožja!

Skozi okno je strmel Jure in ni slišal, da so se v sobi duri odprle. Šele ko je začul za sabo znani glas, tisti zamolklo pojoči alt, se je strmo in sunkoma okrenil.

Hči njegove gospodinje je stala pred njim.

(Dalje prihodnjíč.)

VERA KESLERJEVA:

Bela noč.

Poznaš to svetlo noč? — povej!

V srebrno-moder pajčolan,
zavil je mesec vso ravan,
da ni med nebom in zemljo
nobenih mej. —

Kod hodiš v tej noči, dragi, ti?

V tej svetli noči brez polnoči,
v tej jasni noči brez zlatih zvezd?

Polno je mesto svetlih cest,

polno je polje ozkih poti . . .

Rada bilá bi s tabo nocoj!

Tako osamljeno je moje srce,

tako prazne so moje gole roke,

tako žejne so moje trudne oči. —

K meni, k meni, se dragi, privij!

Moje srce se vsega boji:

strah me je, strah te bele noči. —

Književnost.

Peter Bezruč. V založbi Slov. socialne matice v Ljubljani je izšel pravkar prevod P. Bezručevih „Šlezkih pesmi“, na katere opozarjamo vse čitatelje „Svobode“. Peter Bezruč, bard teptanega in zatiranega češkega plemena na Šlezkem, ni samo eden najgenialnejših poetov in prorokov svojega naroda, marveč tudi eden najsamorodnejših svetovnih pesnikov. „Ena je struna na mojih goslih“ — pravi o svoji pesmi sam; ta struna je bol češkega človeka v Šleziji, ki gine narodno in socialno; je zadnji krik umrajočega; je besen upor in blazen punt tistega, ki se utaplja. Zato zgrabi človeka s takšno neodoljivostjo, da ne pozabiš nikoli več te pesmi. Tako neposredna je, kakor da je ni doživel en sam človek, marveč celo teptano ljudstvo. Iz vseh duš, prelitih v eno samo, je vstal strašen krik protesta teh sedemdesettisoč, ki umirajo pred Tešinom; P. Bezruč je posplošil svojo osebnost, sedemdesettisoč življenj b je v njem svoj boj za obstanek in pravico. Bol in trpljenje njegovega naroda je njegova osebna bolečina, krivica, ki so jo prizadeli ti tuji baroni in grofi in bogataši njegovi lastni osebi. Zato ne motri iz nadzračnih višin te ljute socialne borbe, marveč je zastavil sidro svoje pesmi v najbolj kipeče valove življenja, v okrožje vitkovskih plavžev in fužin, karvinskih šahtov in rovov, v Poljsko Oštrovo, pod Bezkide, Mihalkovice i. dr. Kakor iz ognjenih tal kipi njegova pesem. Ni socialni poet v salonski suknji, „ki ljubijo po vzorcu parižkem“, marveč je sam rudar, črn, zamazan in grd, slep na eno oko, brez roke (= Bezruč), kot se je opisal v avtoportretu „Škaradýžev“ („Nestvor“). V življenju skromen uradnik, je v svoji pesmi prorok in glasnik vseh bednih in zatiranih. Zato je Bezruč vaš pesnik, delavci, tvoj glasnik, narod slovenski! Knjiga se dobi v vseh knjigarnah. Cena izvodu K 7.— O prevodu, ki ga je oskrbel Fr. Albrecht, bomo še poročali.

Demokracija. — Socialistična revija.

Pred nami leži prvi letnik te revije.

Ona je privedla v našo stranko lep krog duševnih delavcev in je pripomogla bistveno, da smo mogli stati v dneh prevrata krepko na svojem mestu.

Serija polemičnih člankov nas spominja na nesoglasja v stranki. Danes — tako upamo — lahko gledamo na te članke z mirnim očesom zgodovinarja. Revolucija je vedno dober znak, kjer je valujoče življenje, tam je tudi upor. Upor pa ne sme le razdirati. Ko je najvišji dan, se morajo najti mornarji, ki so v stanu izmeriti daljave in nebeško stran. Pri nas se je to zgodilo. Novemu razvoju je odkazal pot na eni strani M. Rule v svojem članku „Kam“, na drugi strani pa strankino vodstvo, ki je znalo uravnati opozicijske sile v odločilnem trenutku v pravo smer.

Danes ko gledamo nazaj, se nam zdi: Vsa nesoglasja, ki so bila med nami, niso bila tako globoka, kot se je včasih zdelo. Več je bilo razlike v taktiki in v načinu računanja z realnimi razmerami, kot v idejah. Zato so nas zunanji dogodki tako naenkrat združili. Sedaj se lahko veselimo vsi skupaj bogate vsebine, ki nam jo nudi prvi letnik naše politične revije. Vsek izmed naših ljudi bo prebiral te članke s pridom.

Med sotrudniki omenjamo Abditusa, Albrechta, Erjavca, dr. Ferfoljo, Pavla Flereta, Rudolfa Golouha, Petra Juga, dr. Lončarja, Outlawa, Matija Pogačarja, M. Ruleja, Alojzija Štebičeve in druge. Abditus piše o naših domačih kulturnih in političnih razmerah.

Peter Jug se bavi z narodno-gospodarskimi problemi. Alojzija Štebič nam podaja par lepih biografij in članek o ženskem gibanju na Slovenskem. Outlaw piše o ženskem vprašanju, o Trstu in o jugoslovanskem problemu.

Posebno bo zanimala zadnja številka. Ona je posvečena spominu našega velikega pesnika Ivana Cankarja, kojega sliko prinaša na čelu. Med prispevki sta dva iz pesnikove zapuščine. Prvi nosi naslov: „Kako sem postal socialist?“, drugi razpravlja o razmerju med Slovenci in Jugoslovani. Albrecht je posvetil pesnikovemu spominu lepo študijo, ki

nosi naslov „Bojevniki Ivan Cankar“. Erjavec je napisal članek „Cankar in Kačurji“, ki tolmači čustva našega učiteljstva do pesnika.

Tako bi podali kratek pregled čez vsebino prvega letnika revije. Ob novem letniku želimo reviji, da bi se čim najlepše razvijala. Vsi sodrugi, ki hočejo socializem in njegove težnje znanstveno poučiti, bodo našli v „Demokraciji“ svetovalca in vodnika.

Filip Uratnik.

Skrb za dojenčke. Pravkar je izšla v založbi Tiskovne zadrugé času jako primerna brošura dr. Bo. dana Derča „Dojenček, njegova negovanje in prehrana“. Knjižica je pisana praktično kót navodilo za vzgojo in prehrano dojenčka. Pisatelj razpravlja v njej o razvitku otroka, o ravnanju z novorojenčkom, hranitvi dojenčka, hrani doječe mater, o dojkah, o umetni hranitvi, o hranjenju s kravjim mlekom, o mešanem hranjenju ter o boleznih dojenčkov. Knjižico je spisal ljubljanski zdravnik, strokovnjak za otroške bolezni, ki z vso vnemo zastopa mnenje, da mora vsaka mati sama dojeti svojega otroka. Svetovna vojna nam je pobrala na tisoče mladeničev in mož, pomanjkanje pa pomorilo mnogo mladine in starejših ljudi. Prebivalstvo Jugoslavije se je na ta način zelo zmanjšalo. Zato moramo skrbeti sedaj tembolj za svoj naraščaj, gledati na to, da količkor mogoče znižamo umrljivost dojenčkov in skrbimo za njihovo zdravje in uspevanje. Iz teh vzrokov v knjižico prav toplo priporočamo vsem materam zlasti pa mladim, ki so tozadevnega poduka zelo željne.

Knjižica velja K 3, s poštnino K 3:30. Naroča se pri Tiskovni zadrugi v Ljubljani, Sodna ulica 6.

K. D.:

Naše umetniške razglednice.

(Konec.)

Res ne vem, kaj bi novega povedal o Groharju, toliko se je že pisalo o n'em in še posebno o „Sejalcu“, da je odveč vsaka beseda. Nisem videl originala, pa že po ti mali, neznamni podobi čuti človek ta trepetajoči gorki zrak, ki puhti iz vlažnih zoranih brazd in sluti veličastno simfonijo barv. Toda še bolj od barv, ki jih razglednica more le naznačiti, me je zadel precej pri prvem pogledu ta svečana kretnja sejalčeva, ta silna dinamika, ki navdaja to postavo. To je Rodinov „Stopajoči mož“, mož, ki hodi in z odprto desnico blagoslovlja mater zemljo. Spomnil sem se starega perzijskega reka, ki pravi, da „kdor ravna plug, opravlja pobožno delo.“ Saj to je ravno, to spoštovanje poljedelca in njegovega svetega opravila, ki preveva vso našo umetnost, najplemenitejši plod kmetskega narodiča. Poleg prvotne in globoko vkoreninjene ljubezni do narave je to morda naznačilnejša poteza vsega našega duševnega delovanja. Le pogledite! Pet kart od šestih predstavlja kmeta pri delu in naravo, ki je ta tako skrben oče. Pa to ni morda ona prenasicočnost velikega mesta in njegove le prepogosto ničevé in le zunanje kulture, ki je gnala peščico Parižanov v Barbizon na kmete postavljat temelje zasanjanega templja bodoče umetnosti, ne to je sila zemlje, ki vleče sina nazaj k grudi, ki so jo oče in ded in pradedi že namakali z znojem. Ta grandiozni ritem, te bujne barve zaslutimo spet pri ti četvorici ljudi na polju, ki spravljajo „Krompir“. Slika, pri vsi svoji naturalistiki napravlja čudo svečan, skoro teatraličen vtis. Najdražji mi je „Mecesen“ s svojo intimno lirično noto, ki jo je umetnik tu prav posebno povdaril. Kdor ne pozna teh njegovih škofjeloških hribov, kdor še ni hodil tako na jesen od Škofje loke čez hribe proti Železnikom ali v Poljane, temu ni moč opisati to nečuvno krasoto, ki jo je narava natrpala v ta skriti kot lepe Gorenjske. To so vam nepopisljive lepote ti sanjavi griči, na njih bele cerkvice, s svojimi jesensko porumenelimi bukovimi gozdi, s svojimi slokimi mecesni in zamolklimi borovci, sredi valov vijolično rudečega vresja, ko diši ajda po begovih in se v ozadju bleste skalni vrhovi Ratitovca. In pomlad je podobna jeseni: čas presnavljanja je, prerajanja. Celó vrsto znamenitih mož duha in palete so nam dale že te doline, Grohar jim je zapel v zahvalo večnolepo himno.

Jamove tri razglednice se že na prvi pogled razločijo od Groharjevih, pri katerem opazimo eno samo osnovno in splošno barvo, medtem ko se tu toni ne zlivajo tako

neopaženo, tako da lahko razločimo posamezne barve, ki druga poleg druge učinkujejo s svojimi ploskvami, bogatimi kontrastov, ki pa so vendar prijetno zastrti. Umetnikova paleta obsega obilico sijajnih, nadvse bleščečih barv, zlatih, rdečih in živozelenih predvsem, vendar je temeljna nota enotna in mirna, ker se vse barve lepo skladajo. Njegovi sujeti so izrazito lirični; pokrajinar je; pa to niso nikake iskano „lepe“ pokrajine, niti heroične, niti romantične, enostavne so in priproste, kot je tudi umetnikova tehnika. Tu ni nobene vsebine, nobenega dejanja, barva je njih vse. Taka je „Franciš-kanska cerkev,“ ta orgija svetlih bôj, ko se odbijajo solnčni žarki od mogočne fasade, ki se zrcali v mirni vodi in na bregu zeleni sveže listje kostanjev. „Loka“ in „Seljak od Sot e“ sta kakor dve tihi, polglasni pesmi, ki ni da bi govoril o njih; slišati jih je treba. Posebno druga je pravi biser, sanjaj akord aristokratsko nežne srebrne in pridušene zelene barve. Vse te tri slike so visele v zadnji umetni razstavi v Jakopičevem paviljonu, kjer so bile naprodaj tudi te dopisnice. Drugod jih v javnosti še ni bilo opaziti, kar je škoda; želeli je, da se to zgodi v veselje vseh, ki jim je naša umetnost pri sreju in da ti prvi seriji sledi še nebroj drugih.

Kdor pozna sijajne razglednice, ki jih izdajajo češke tverdke svetovnega imena (Minerva, Štenc, Unie in dr.), kjer so zastopani možje kot M. Aleš, s svojo nedosčžno serijo „Narodnih pesmi“, J. Mánes, Mucha, risar Šimon, slovaški mojster J. Uprka in vsi njih najboljši in najbolj češki možje, ta bo priznal, da morajo imeti dovršeno izdelane umetniške razglednice neko, čeprav majhno notranjo, absolutno vrednost. Smelo trdim, da ta naša najboljša zbirka prav nič ne zaostaja za njimi, posebno še z ozirom na naše anormalne razmere. Imajo poleg tega še važno agitatorično nalogo, obenem pa ni, da bi podcenjevali njihov izrazito vzgojni pomen za najširše plasti naroda, ki mu je umetnost tako oddaljena in tuja. Če primerjamo še druge, poljske, francoske in angleške slične izdelke, bomo videli, da umetni razglednica, ta „galerija bednih“, ni tako omalovaževanja vredna malenkost. Nadomestuje tisočem in stotisočem ves lësk in sijaj brez števila originalov, ki jih sicer nikdar ne doseže njih lepote žejno oko, za mal denar vrinaša vsaj odsvit in blesk lepote v sleherno sobo in širi umetnost tam, kjer bi ta morala pred vsem razširjati svoj blagodejni in poplemenitujoči vpliv, med ljudstvom. In narodu, ki še nima templja, kjer bi zrl svojim svetinjam v obličje, temu narodu je vse več, res galerija. Zato smo mojstru Jakopiču še prav posebno hvaležni, da je celo v teh časih in okoliščinah našel poleg svojih obilih poslov še čas in veselje in se zavzel za te skromne glasnike naše umetnosti, ki kljub svoji nedostatnosti in nedovršenosti združujejo v sebi vsaj medel odsev tistega zanosnega ognja, ki ga najdemo samo pri resničnih umotvorih in pa znak spoštovanja in hvaležnosti do velikih mož naroda.

Društveni vestnik „Svobode“.

Jesenice. Tukajšnja podružnica „Svobode“ se je začela v zadnjih mesecih najlepše razvijati. Povsod vlada zanjo največje zanimanje, kar se zlasti kaže v dejstvu, da se neprestano priglašajo novi člani in da so bile vse njene prireditve najbolj obiskane.

Na Silvestrovo je priredila podružnica v zvezi z drugimi našimi organizacijami lepo uspel Silvestrov večer, na katerem je govoril s. Albrecht Fr. o pokojnem Iv. Cankarju, nakar je sledila večeru primerna prosta zabava.

Ker so se po demobilizaciji zopet vrnilo mnogi naši stari člani, je sklical odbor, ki je pripeljal podružnico srečno iz vojnih viharjev, dne 26. januarja občni zbor. Upamo, da bo tudi novi odbor izpolnil vse tiste nade, ki jih stavimo vanj. Na občnem zboru je predaval s. Erjavec Fr. o „Demokratizmu in Jugoslaviji“, s. Vehovec je pa povdarjal važnost delavske izobraževalne organizacije.

Posebno skrb namerava posvetiti podružnica naši mladini. V ta namen je priredila 9. februarja izredno dobro obiskan sestanek šolskih otrok, na katerem je bral s. Erjavec Fr. mladini primerne pravljice.

Na pomlad pa namerava proslaviti podružnica stoletnico prvega slovenskega pesnika V. Vodnika z večjo slavnostjo.

Če omenimo, da je začela tudi že delovati društvena knjižnica ter pevski zbor, moram priznati, da se naša podružnica v polni meri zaveda svojih velikih nalog, ki jih ima vršiti med delavstvom.

E.